

ASPECTE PRIVIND PREZENȚA ORGANIZATORICĂ A PARTIDELOR BURGHEZE ÎN JUDEȚUL CONSTANȚA (1918—1938) (II)

STOICA LASCU

Alături de cele două mari partide ale claselor conducătoare, ce dictau în viața politică internă — Partidul Național-Liberal și Partidul Național-Țărănesc, ale căror organizații județene Constanța le-am făcut deja o succintă prezentare¹ —, în peisajul politic din perioada interbelică se inserează *existența și activitatea și a altor formațiuni politice*; de mică sau chiar insignifiantă anvergură organizatorică sau programatică, bogăția și varietatea vieții publice românești — un atribut esențial al regimului burghezo-democratic — era dată tocmai de multitudinea forțelor politice. Desigur, nu toate s-au manifestat în județul Constanța, dar majoritatea dintre ele (cu excepția celor regionale și a naționalităților conlocuitoare — în decembrie 1937, însă, Partidul german depune o listă, pentru alegerile parlamentare, și în județul nostru) și-au avut aderenții, mai puțini sau mai mulți, și în această parte a țării.

Caracteristic pentru activitatea organizațiilor constănțene, mai ales în primul deceniu interbelic, sînt frecvențele încercări de depășire a cadrului de club politic al citorva prieteni de idei și interese, numeroasele fuziuni, dezmințiri, reveniri și ruperi de alianțe, treceri dintr-o formațiune politică în alta a unora dintre șefi, dar și a aderenților. Asistăm, mai întîi, la *dispariția din viața politică a partidelor conservatoare*, implicit a organizațiilor locale județene; foștii *takiști* constănțeni, conduși de fostul conservator filipescan C. Pariano, își unesc slabele forțe

---

¹ Vezi St. Lascu, *Aspecte privind prezența organizatorică a partidelor burgheze în județul Constanța (1918—1938) (I)*, în Pontica, XVII, 1984, pp. 187—197.

cu naționalii, iar *conservator-progresiștii*², conduși la Constanța de dr. Al. Pilescu, fuzionează în 1925 cu *averescanii*, aceștia avînd în frunte pe un fost camarad și prieten al generalului Al. Averescu, col. (rez) Gh. Ghenciu³.

În ceea ce privește noile formațiuni politice, acestea desfășoară perseverente acțiuni pentru a-și populariza programele și a cîștiga aderenți. Astfel organizația constănțeană a *PARTIDULUI NAȚIONALIST-DEMOCRAT (N. IORGA)*, condusă de avocatul cernavodean N. D. Chirescu, înființată în toamna anului 1922, editează chiar și un ziar propriu, denumit „Coasa” (între 1922—1925), iar la 15 iunie 1924 fuzionează cu *gruparea argetoianistă* (condusă de avocații G. Berea și I. Teodorescu-Valahu)⁴ noua organizație politică purtînd denumirea de *Partidul Naționalist al Poporului*; președinte la Constanța este ales N. D. Chirescu, secretar general Sc. Huhulescu, iar din Delegația județeană mai făceau parte V. G. Nicolau, P. Postelnicu, I. Teodorescu-Valahu, dr. M. Isăcu, dr. W. Goldenberg, Oct. Banciu și G. Berea⁵. Pentru o scurtă vreme, în 1925—1926, aceasată înjghebare politică se va uni și cu *Partidul Național* (I. Maniu), condus la Constanța, cum am menționat, de C. Pariano, organizația de aici inițiind mai multe întruniri la Murfatlar (Basarabi), Techirghiol, Medgidia, Constanța, Cernavodă⁶. În anii interbelici ce au urmat, iorghiștii constănțeni își vor cîștiga puțini

² Reînceperea activității acestora are loc în iulie 1919, cînd este redeschis Clubul și se hotărăște editarea oficiosului „Steagul Dobrogei” (V. Ciorbea, *Activitatea organizațiilor din Dobrogea ale partidelor politice burgheze între anii 1918 și 1921*, în *Cercetări istorice*, IX—X, 1978—1979, p. 471). În alegerile parlamentare din mai 1920, ei participă în cartel cu liberalii dizidenți, grupați în jurul ziarului „Farul” condus de I. N. Roman și M. R. Opreanu (vezi I. Bitoleanu, *Situația politică din județul Constanța la sfîrșitul primului război mondial*, în *Comunicări de geografie și istorie*, Constanța, 1971, p. 73). De remarcant ascendența conservator-progresiștilor în rîndurile electoratului la primele alegeri parlamentare postbelice; la Senat este aleasă global lista cu cei trei candidați (în restul țării, a mai fost ales doar un singur senator conservator-progresist), în timp ce pentru Adunarea Deputaților au fost aleși doi conservator-progresiști (în restul țării, aleși opt) (*Ibid.*).

³ Ratificarea fuziunii a avut loc în iunie 1925, o vreme Al. Pilescu fiind șeful noii grupări politice, remarcată în presă mai ales prin dese plecări și reveniri ale fruntașilor și a intervenției conducerii centrale pentru aplanarea diverselor conflicte pentru șefie („Dacia”, XII, nr. 144, 1 iulie 1925, p. 1).

⁴ Cîțiva ani mai tîrziu, acest avocat (care va fi și decan al Baroului) va cocheta și cu liberalii, prilej din partea vechiului liberal Virgil Andronescu de a critica aspru fenomenul de trecere dintr-un partid în altul: „Doar ca d. Ion Teodorescu-Valahu, care schimbă partidele ca și pantalonii săi de noapte să alcătuiască o adresă în numele organizației liberale, asta-i obrăznicie” („Viitorul Constanței”, I, nr. 15, 26 decembrie 1927, p. 2).

⁵ „Dobrogea jună”, XVIII, nr. 101, 4 mai 1924, p. 1; „Dacia”, XI, nr. 113, 21 mai 1924, p. 1; pe larg, despre fuziune, în „Coasa”, II, nr. 3 și 4, 1 iulie 1924, p. 2.

⁶ „Dobrogea jună”, XIX, nr. 57, 18 martie 1925, p. 1; „cei doi șefi ai organizației (sînt), d-nii C. Pariano și N. D. Chirescu”; prin iulie, anul precedent, o altă știre ne informează că primul demisionase din calitatea de șef al naționaliilor constănțeni, lucru ce era interpretat că „pare a fi în legătură cu retragerea tachiștilor din partidul național” („Dacia”, XI, nr. 146, 1 iulie 1924, p. 1).

aderenți, și aceia din rîndurile unor intelectuali admiratori ai marelui savant, remarcîndu-se mai ales prin acțiuni culturale, dar și prin cîteva întruniri publice (nu își vor ține, semnificativ pentru efectiva lor pondere, un congres județean) la Constanța, Cernavodă și în localități rurale — de exemplu, la Peștera, Adamclisi, Cuzgun (Ion Corvin)⁷.

Cît privește celălalt partid, ce s-a aflat de două ori la cîrma țării în perioada interbelică, *PARTIDUL POPCRULUI*, acesta și-a întemeiat organizația constanțeană în vara anului 1919 (între inițiatori amintim pe cunoscutul avocat G. Berea)⁸, dar tribulațiile la nivelul conducerii locale se vor face imediat resimțite, în septembrie același an înregistrîndu-se primele eliminări de persoane⁹. La sfîrșitul anului 1923 este inaugurat Clubul organizației¹⁰, presa constanțeană scriind, cu acest prilej, că „au reînviat averescanii constănțeni”¹¹; în ansamblu însă, această organizație nu a contat, practic, în lupta pentru dobîndirea puterii, în ciuda unei destul de intense activități propagandistice — editează și mai multe titluri de ziare, ca organe proprii de presă, cu o durată, fiecare, efemeră, respectiv „Refacerea” (1919—1924 dar numai 19 numere), „Poporul Constanței” (1919—1920), „Steaua” (în 1923 și în 1927—1928, în total 8 numere) și „Salvatorul” (1932—1935, 18 numere)¹². De remarcat faptul că G. Berea făcea parte, în 1925, din Comitetul Executiv Central al partidului, dar el trece la iorghiști, conducerea efectivă a organizației constănțene fiind exercitată de Biroul Comitetului județean, compus din Gh. P. Ghenciu (președinte), Al. Mavrodin și Tr. Constantinescu (vicepreședinți), Gh. B. Miclescu (secretar) și avocat M. Mânzu (casier); din Comitetul județean mai făceau

⁷ Vezi, de pildă, *Activitatea Partidului Național din Constanța*, în „*Neamul Românesc*”, XX, nr. 136, 18 iunie 1925, p. 2; în timpul guvernării iorghist-argetoianiste din 1931—1932, prefect al județului fusese numit avocatul N. Constantinescu.

⁸ Acesta a fost prefect al județului în timpul primei guvernări averescane (în cea de-a doua, din 1926—1927, prefect fusese numit avocatul A. Popovici), cînd — între alte măsuri luate — ordonă și suspendarea, pentru un timp, a ziarului „Dobrogea jună”, condus de C. N. Sarry; din plîngerea acestuia către Ministerul de interne, rezultă că interzicerea apariției gazetei a fost dictată de „motive de ordin cu totul personal, privitoare la incorectitudinile D-sale — motive care vor forma obiectul interpelării anunțate de d-l deputat N. Georgescu-Tulcea, d-l Berea ne suspendă aparițiunea ziarului mai întîi pe patru zile și apoi pe 15 zile și ne supune din nou regimului cenzurei” (Arhiva Istorică Centrală, *Fond M.A.I., Administrativ*, dos. 120.1921, f. 1).

⁹ Este vorba de Al. Șteflea (căpitan în rezervă, cunoscut comerciant și întreprinzător constănțean încă înainte de primul război mondial) de avocatul și publicistul Anton Diamandopol ș.a. („Refacerea”, I, nr. 1, 8/21 septembrie 1919, p. 1); vezi și „Dobrogea jună”, XIII, nr. 38, 17 august 1919, p. 1; vezi și I. Bitoleanu, *op. cit.*, p. 72.

¹⁰ În iunie același an, Al. Averescu întreprinde o călătorie în Dobrogea, prilej de întîlnire cu simpatizanții și susținătorii din localitățile Mangalia, Carmen Sylva (Eforie Sud) și Ciobanu („Îndreptarea”, VI, nr. 149, 1 iulie 1923, p. 1).

¹¹ „Dobrogea jună”, XVIII, nr. 19, 26 ianuarie 1924, p. 1.

¹² Vezi St. Lascu, *Prezentarea presei locale interbelice în cadrul Muzeului de istorie națională și arheologic din Constanța (II)*, în *Revista muzeelor și monumentelor*, Muzeu, XVI, nr. 2, 1979, p. 50.

parte încă 28 de membri¹³. Pe lângă amintitele persoane, din rîndurile averescanilor constănțeni mai făceau parte și alte cunoscute figuri locale, precum fostul decan al Baroului (și apreciat poet) Al. Gherghel, proprietarul A. Butu (ambii vor părăsi curînd această organizație), avocatul Oct. Goruneanu, dr. I. Themo, de la Medgidia, comerciantul A. Tranulis ș.a. În octombrie 1929 este inaugurat un nou Club averescan pe bd. Carol (Tomis), colț cu str. Cuza Vodă (deasupra drogheriei Tanașoca)¹⁴, iar presa va consemna doar sporadice întruniri publice, prilejuite de rarele turnee de propagandă ale frunțașilor¹⁵, mai des inserate fiind fricțiunile din sinul conducerii;¹⁶ Gh. Ghenciu nefiind agreeat de ceilalți lideri locali — toți cunoscuți intelectuali —, ca președinte al organizației este numit dr. A. Pilescu¹⁷, iar în 1934 Alex. Spineanu (secretar general era Gh. Pappa, proprietar)¹⁸.

În deceniul patru se vor afirma și în județul Constanța și alte organizații ale unor partide situate, în general, la dreapta vieții politice și extrema dreaptă.

LIGA AGRARĂ (C. Garoflid) se manifestă la Constanța în anul 1930, cînd este consemnată înființarea organizației locale, la 30 martie, din inițiativa marelui proprietar rural Aurel Butu¹⁹. În august același an, se desfășoară și un Congres al agricultorilor dobrogeni „sub auspiciile Ligii Agrare” (unica, se pare, manifestare publică remarcată în presă), în moțiunea votată făcîndu-și loc doleanțe specifice crizei în care se afla agricultura românească din acea perioadă²⁰.

¹³ *Anuarul Partidului Poporului pe Anul 1925*, f.e., București, f.a. (1925), p. 25.

¹⁴ „Dobrogea jună”, XXV, nr. 218, 26 octombrie 1929, p. 1; vezi și Gh. I. Florescu, *Aspecte ale vieții politice românești. Declinul partidului poporului (iunie 1927 — martie 1932)*, în Hiersas, 1978, pp. 451—462.

¹⁵ Vezi, de pildă, „campania de luminare a maselor începută în județul Constanța”, efectuată de către trei echipe de frunțași averescani; prin sate, acestea sînt întimpinate de către foștii primari averescani, iar la Medgidia, la Casa de sfat, de către dr. I. Themo („Îndreptarea”, XI, nr. 209, 8 octombrie 1929, p. 3); vezi și *Intrunirea averescană la Medgidia*, în „Ziua”, IV, nr. 743, 24 noiembrie 1930, p. 2 (ea urma după întruniri similare desfășurate la Cernavoda și Hirșova).

¹⁶ Încă de la începutul existenței organizației averescane constănțene, neînțelegerile dintre frunțași vor însoți manifestările acestora, presa apreciînd că „intrigile politice se țin lanț, cu deosebire în sinul partidului poporului” („Farul”, III, nr. 9, 21 iulie 1921, p. 1); vezi și *Ruptura din sinul Partidului Poporului*, în „Dobrogea jună”, XVIII, nr. 19, 26 ianuarie 1924, p. 1.

¹⁷ *Anuarul pe anul 1929 al Partidului Poporului*, f.e., București, 1929, p. 35.

¹⁸ În anul 1930, președinte al organizației constănțene apare generalul Coandă, apoi este numit prof. Gerota, care — în 1934 — „nedispunînd de mult timp, a trecut această însărcinare avocatului din București Alex. Spineanu, fost deputat și proprietar la Constanța („Dobrogea jună”, XXX, nr. 199, 24 octombrie 1934 pl.) (dr. Gerota este menținut, totuși, ca președinte de onoare); vezi și „Îndreptarea”, XII, nr. 238, 10 noiembrie 1934, p. 2).

¹⁹ „Dobrogea jună”, XXVI, nr. 59, 2 martie 1930, p. 1.

²⁰ Mercator, *Congresul agricol din Constanța*, în „Curentul”, III, nr. 933, 28 august 1930, p. 3.

În ceea ce privește *UNIUNEA AGRARĂ* (C. Argetoianu), propaganda în favoarea acesteia datează, la Constanța, din iulie 1933, când I. Teodorescu-Valahu publică o *Chemare* în presa locală (dar, de remarcat, nu într-un cotidian, ci într-o publicație ocazională)²¹. În anul următor, în prezența liderului național, își desfășoară lucrările primul Congres al organizației constănțene, prilej de realegere a președintelui acesteia, avocatul I. Teodorescu-Valahu, și de constituire a Comitetului județean (vicepreședinte, Selim Abdulachim, secretar general, D. Voicu — ambii avocați); totodată, se constituie și un Comitet comunal (al Constanței), condus de P. Nițescu, președinte, C. Serienescu, vicepreședinte, și V. Botea, secretar general (tustrei avocați)²². Pentru impulsivitatea activității organizațiilor dobrogene, C. Argetoianu hotărăște constituirea unui Comitet regional, la 25 martie 1936, cu sediul la Constanța²³, fiind editat, sporadic, și un organ de presă denumit „Brazda”, între 1933—1937. La 30 octombrie 1937, are loc în sala cinematografului „Regal” (azi „Popular”) Congresul „Partidului Agrar din Dobrogea”, cum denumește presa manifestația la care iau cuvântul fruntașii organizațiilor celor patru județe dobrogene²⁴.

Înființarea, în aprilie 1935, a organizației politice cu orientare de dreapta *FRONTUL ROMÂNESC*²⁵, de către Al. Vaida-Voievod, a găsit un ecou destul de însemnat în județul Constanța. Conducătorul noii organizații va fi, în Dobrogea, dr. Mihai Isăcescu (ginere, ca și fruntașul național-creștin Aurel Butu, al senatorului liberal Costache Oancea), fost — rînd pe rînd — iorghist, național, național-tărănist, țărănist (dr. N. Lupu); la tribuna Parlamentului va susține cîteva intervenții (este ales în Camera Deputaților în decembrie 1933, când era șeful lupiștilor constănțeni) ce aveau o unică temă — protejarea vieții economice și spirituale naționale în fața cosmopolitismului și avalanșei elementelor alogene²⁶. Beneficiind și de un organ propriu de presă (apărea și acesta sporadic), intitulat „Aurora Dobrogei”, organizația constănțeană a Frontului Românesc va ține mai multe întruniri publice, atît la Constanța,

²¹ „Buletinul presei dobrogene”, I, nr. 5—6, 17 iulie 1933, p. 2.

²² „Dobrogea jună”, XXX, nr. 199, 24 octombrie 1934, p. 1.

²³ „Brazda”, III, nr. 1, mai 1936, p. 1; vezi și „România de la Mare”, 6 aprilie 1936, p. 3.

²⁴ „Curentul”, X, nr. 3505, 2 noiembrie 1937, p. 7 (denumirea de *Partid agrar* datează din 6 octombrie 1936).

²⁵ I. Scurtu, *Viața politică din România. 1918—1944*, Editura Albatros, București, 1982, p. 160.

²⁶ Între numeroasele interpelări, cea mai cunoscută (și mai întinsă) — și cu ecou în epocă — rămînea cea din 29 noiembrie 1934, „referitoare la marea număr de supuși străini ce au invadat județul Constanța” (Monitorul Oficial. Partea a III-a. *Desbaterile parlamentare*, nr. 5, 3 decembrie 1934, pp. 36—40); dr. M. Isăcescu este, totodată, purtător de cuvînt în Camera Deputaților din partea Partidului Țărănesc (dr. N. Lupu) și — apoi — din partea Frontului Românesc; de pildă, la 24 noiembrie 1936, se pronunță, în numele organizației sale, împotriva guvernării prin decrete-legi, făcînd, totodată, și apologia ideologiei partidului ce-l reprezenta („numerus valahicus”) (Monitorul Oficial. Partea a III-a. *Desbaterile parlamentare*, nr. 4, 3 decembrie 1936, pp. 32—37).

cît și la Cernavodă²⁷ și în localitățile rurale. La o întrunire a Frontului, desfășurată la București, cea mai numeroasă delegație județeană provenea de la Constanța²⁸, printre fruntașii de aici numărîndu-se, în afară de președintele ei — ales, în mai 1935, prin vot, și președinte al *Societății medicilor sanitari din România* —, avocatul G. Toma, maiorul N. Strat, comerciantul D. Rizescu; este remarcat că nici o personalitate cunoscută, cu influență, a Constanței nu a aderat la programul și activitatea acestei organizații, recunoscută prin exclusivismul său național. În pregătirea Congresului din 15 septembrie 1935, patru echipe de propagandiști cutreieră satele județului²⁹, iar propaganda pentru acțiunile și ideile Frontului Românesc regăsindu-se, deseori, în paginile presei locale din 1936—1937, fiind editată, de asemenea, și o broșură de 48 pagini pentru susținerea programului organizației³¹.

O prezență organizatorică și propagandistă va avea la Constanța și *PARTIDUL NAȚIONAL-CREȘTIN* (rezultat din fuziunea, la 14 iulie 1935, a *Partidului Național-Agrar* — constituit de Oct. Goga în 1932, cînd pleacă din *Partidul Poporului* — cu *Liga Apărării Național-Creștine* (A. C. Cuza)³².

La Constanța, L.A.N.C. a avut un număr extrem de restrîns de aderenți, existenți simbolic, și aceia reușiți datorită inițiativelor avocatului și ziaristului Miltiade Cutava, una dintre cele mai ciudate figuri locale din perioada interbelică³³. Proprietar și aproape în întregime redactor

²⁷ „Aurora Dobrogei“, I, nr. 25, 8 mai 1935, p. 3; nr. 19, 12 mai 1935, p. 2; nr. 31, 15 mai 1935, p. 1.

²⁸ Ibid., I, nr. 58, 19 iunie 1935, p. 1.

²⁹ Ibid., I, nr. 30, 14 mai 1935, p. 5; nr. 31, 15 mai 1935, p. 1 (delegația era formată din 115 persoane, care veneau din Constanța, Medgidia, Cernavodă, Săcele, Pantelimonul de jos, Vlișoara, Negurenii, Independența și Negru Vodă).

³⁰ „Curentul“, VIII, nr. 2724, 4 septembrie 1935, p. 6.

³¹ *Vezi Călușa Frontului Românesc. Legiunea Constanța. Program și conducători*, Tip. „Modernă“, Constanța, 1937 /48 pp/ (în cuprinsul ei este inserat un larg istoric al cauzelor care l-au determinat pe dr. M. Isăcescu să părăsească pe național-tărăniști, iar apoi pe țărăniști (dr. N. Lupu).

³² I. Scurtu, *op. cit.*, pp. 117; Gh. T. Pop, *Caracterul antinațional și antipopular al activității Partidului Național Creștin*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1978, *passim*.

³³ Autointitulîndu-se „atlet al creștinismului“, M. E. Cutava își făcea cu următoarele cuvinte reclamă în propriul ziar: „a întrecut pe toți cugetătorii lumii (sic!) prin următorul motto conceput de el și consmnat în strălucitul (sic!) său ziar „Strălucitorul“: „Zadarnice sînt străduințele creștinilor, dacă nu omoară jidanii și nu botează musulmanii (cu aceștia, din motive pe care nu le dezvăluie, vedem că este mai îngăduitor... — n.n.), răsfas celebru în literatură și foarte des pomenit de scriitori și ziaristi“ (subl. în text — n.n.) („Strălucitorul“, IX, nr. 13 și 14, 26 și 28 octombrie 1928, p. 1). Deși autoritățile se sesizează asupra caracterului publicației de incitator la discriminare rasială, datorită mottoului menționat, în cele din urmă excentricul ziarist este lăsat în pace; astfel, la 10 ianuarie 1923, Curtea de Apel din Constanța comunică Ministerului Justiției că a sesizat Parchetul Tribunalului local să deschidă acțiune publică „în contra autorului Miltiade Cutava pentru delictul 181 C.P. Acest ziar apare din cînd în cînd în Constanța, directorul lui, numitul Miltiade Cutava este un maniac antisemit și toate articolele lui constituie în special atacuri în contra evreilor“ (Arhiva Istorică Centrală, *Fond Ministerul Justiției, Direcția judiciară*, dos. 6/1923, f. 1);

al ziarului „Strălucitorul“, el avea să ducă în paginile acestuia o susținută campanie de propagare a doctrinei cuziste, avînd și mandat de organizare a activității L.A.N.C. în întreaga Dobrogea³⁴. Despre prezența acesteia în județul Constanța, știrile din presă, sînt sporadice; la 15 octombrie 1927, în Marele Consiliu al Ligii, întrunit la Iași, este ales și M. E. Cutava³⁵, dar aderența cetățenilor este aproape inexistentă, ceea ce explică și schimbarea conducerii locale în 1933, cînd „un vechi fruntaș cuzist din Galați, de curînd mutat în Constanța“ I. M. Marinescu, este însărcinat cu reorganizarea secției constănțene: „Prin această delegație, județul nostru își va recăpăta comitetul (deci, acesta nu mai ființa — n.n.) său de acțiune cuzist“³⁶ — recunoaștere expresă a precarității influenței cuziste în rîndurile opiniei publice constănțene. În 1934—1935, președinte al secției locale apare avocatul Caton Movilă, iar printre fruntași se numără avocatul Oprea Berceanu, vicepreședinte, Marin Dimitriu, președintele organizației municipale, prof. Doicescu (pictor)³⁷.

este de menționat că, la rîndul ei, Curtea de Apel din Constanța fusese sesizată de către ministrul justiției, J. Th. Florescu, pentru „a da în judecată pe autorul devizei provocatoare la revoltă, din fruntea ziarului“ (*loc cit.*, f. 2). În 1935, elucubațiile bolnăvicioase și ilogice ale lui M. E. Cutava sînt publicate de către ideologul nazist A. Rosenberg, la Berlin, sub titlul *Der Kutavissmus*. Stăpînit de un antisemitism primitiv, obsedant, și de un egocentrism maladiv (insera în propria-i gazetă pînă și scrisorile pe care „prea iubită și venerata soție“ i le adresa), el avea să devină la Constanța ținta zîmbetelor batjocoritoare pentru insistența cu care impregna ziarul său — atunci cînd apărea — cu preceptele *cutavismului*: unirea tuturor bisericilor și a doctrinelor lor, desființarea mănăstirilor și prelaților, desființarea moștenirii averilor, introducerea unei moralități bigote în familie, exterminarea evreilor ș.a.; prin „programul“ conceput de o minte hipersensibilizată, bolnăvicioasă, Cutava se arăta încredințat că a găsit remediul universal al unui umanism mult așteptat, al biruinței binelui într-o utopică societate cutavistă, profund exclusivistă și egalitaristă (vezi M. E. Cutava, *Cutavismul*, în „Strălucitorul“, XI, nr. 3 și 4, 18 și 24 iunie 1931, p. 1). Insolitul personaj nu se sfia să se autoproclame nu mai puțin decît „erou de legendă“ „mare cugetător“, creator al unei „opere uriașe“, pentru ca un student să scrie, fără sfială — supralicitînd megalomania celui care „și-a cîștigat în istoria lumii renumele de *Savantul*“ —, că „ziarul „Strălucitorul“ este piatra de hotar care marchează începutul erei de renaștere a omenirii; iar Miltiade Cutava poartă glorios facla românismului național și după el plini de entuziasm avîntat vin tinerii să se adape din slava lui fermecată!“ (S. Cavache, *Savantul*, în „Strălucitorul“, XVI, nr. 25 și 26, 1 octombrie 1941, p. 2). Ultimul număr păstrat la Biblioteca Academiei R.S.R. este din 1 octombrie 1941; în martie 1942, totuși, un referat al Cenzurei militare arată că ziarul a fost suprimat „pentru atitudinea politică, evident ostilă intereselor țării, prin aprecieri ofensatoare față de puterile Axei“ (apud M. E. Ionescu, *Puterea cuvîntului. Propaganda mișcării de rezistență din România (1940—1944)*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1984, p. 207).

³⁴ „Strălucitorul“, VI, nr. 2 și 9, decembrie 1925, p. 1.

³⁵ „Apărarea Națională“, V, nr. 12, 20 octombrie 1927, p. 1. (În guvernul pe care L.A.N.C. îl „propune“ națiunii, M. E. Cutava este prezumtivul titular al Ministerului Muncii).

³⁶ Ibid., X, nr. 30, 9 iulie 1933, p. 3.

³⁷ Ibid., XII, nr. 15, 7 aprilie 1935, p. 2.

Cît privește organizația constănțeană a *Partidului Național-Agrar*, constituirea ei datează din aprilie 1932. În sala de lectură a hotelului „Grand“ (azi hotelul „Victoria“), în prezența delegatului lui Oct. Goga, N. Muzicescu, este ales un Comitet de conducere format din foști avescani și argetoianști — A. Butu, „mare agricultor, fost senator“, președinte, Alex. Mavrodin, Alex. Gherghel, Oct. Goruneanu, secretar general — toți trei avocați —, R. Duțescu mare agricultor, pr. I. Gri-gorescu, vicepreședinti, Șt. Boroș, avocat, casier³⁸. În anii ce au urmat, în paginile presei locale, cu deosebire ale „Farului“ — oficiosul gogiștilor constănțeni — sunt inserate dese informații cu privire la activitatea acestui partid, ai cărui simpatizanți se arată a fi în creștere³⁹, dar nu într-atît de suficientă pentru a fi remarcată la Congresul național al partidului, desfășurat în aprilie 1935⁴⁰. După constituirea, la 14 iulie 1935, a *Partidului Național-Creștin*, fruntașii locali — foștii gogiști — inițiază numeroase campanii propagandistice prin satele județului (susținute cu studenți aflați la odihnă la Carmen Sylva — azi Eforie Sud), trimit la alegerile din Mehedinți, ce au loc la 18 ianuarie, un număr de „20 de luptători“; la Congresul județean din 23 august 1936, în raportul său, A. Butu arată că județul Constanța este organizat în 17 sectoare și 120 organizații comunale, la care se mai adaugă încă 35 organizații de tineret (lăncierii cu cămășile albastre) — „organizații separate fiecare puse sub conducerea unui tînăr (...) în majoritatea cazurilor intelectualii satelor, studenți, învățători“⁴¹. De amintit, în acest context, că la Constanța fusese inițiată prima organizație național-creștină studențească, aderenții fiind „în număr de 50, sub conducerea tînărului prof. D. Decu“; numărul lăncierilor din municipiu se ridica la 170, ei aflîndu-se sub conducerea avocatului Olaru, în timp ce numărul celor din județ, conduși de un avocat, Panaitescu, atîngea cifra de 350; cît privește numărul intelectualilor, acesta se ridica la 130; organizația dispunea și de un *Cerc de studii*, condus de avocatul Al. Gherghel⁴².

În anii 1936—1937, fruntașii naționali-creștinilor constănțeni întreprind turnee de propagandă în localitățile din județ, popularizate în paginile presei locale — în special ale revistei „România de la Mare“ —, tipăresc manifeste, o broșură propagandistică (în șase mii exem-

³⁸ „Țara Noastră“, XI, nr. 10, 21 aprilie 1932, p. 2. Avocatul Ștefan Boroș era spre sfîrșitul anilor '30 consulul Germaniei la Constanța, fiind animat, însă, de idei antihitleriste, așa cum consemnează în amintirile sale fostul conducător al Comitetului regional Dobrogea al P.C.R., Victor Dușa (vezi *Amintiri și reflecții* (februarie 1938 — 22 iunie 1941), f. 59, Mss., în *Depozitul Secției de istorie medie, modernă și contemporană* a M.I.N.A. Constanța, inv. 850).

³⁹ Vezi relatările din „Farul“, I, nr. 19, 1 octombrie 1933, p. 2; nr. 23, 5 noiembrie 1936; nr. 30, 20 aprilie 1937, p. 2 ș.a.

⁴⁰ Dintre județele dobrogene „remarcate“ prin prezența aderenților, doar fostul Durostor este menționat („Curentul“, VIII, nr. 2580, 9 aprilie 1935, p. 1).

⁴¹ „Țara Noastră“, XV, nr. 1.220, 27 august 1936, p. 1.

⁴² Ibid.; vezi și „Dobrogea jună“, XXXII, nr. 189, 25 august 1936, p. 1.

plare)⁴³, astfel încît la Congresul din 28 octombrie 1937, conducerea locală și cea națională (reprezentată prin Stan Ghițescu, secretar general al partidului) să se declare mulțumite de propaganda desfășurată de organizația constănțeană în rîndurile cetățenilor⁴⁴.

Organizația teroristă de tip fascist *Garda de Fier*, denumită din 1935 *PARTIDUL „TOTUL PENTRU ȚARĂ”* a „desfășurat, în anii 1934—1936, o intensă activitate pentru crearea unui suport de mase mișcării legionare, atenția principală îndreptînd-o (șefii acesteia — n.n.) spre tineretul liceal și studentesc”⁴⁵. În Dobrogea — respectiv, în județele Tulcea⁴⁶ și Constanța⁴⁷ — este sesizabil același fenomen, cu observația că acesta nu a căpătat nici un moment un caracter de masă; dimpotrivă, investigațiile documentare relevă o atitudine cetățenească, de masă, potrivnică ideilor și manifestărilor de dreapta, fasciste, favorabilă unei vieți politice democratice, în cadrul căreia să se promoveze idealurile social-politice ale unui regim burghez parlamentar, antirevizionist, antidictatorial și apărător al independenței și ființei naționale a statului român. De altfel, presa constănțeană avea să se facă pe larg ecoul acestor atitudini democratice ale locuitorilor din această parte a țării, vestejind, de cîte ori se ivea prilejul, acțiunile criminale legionare, blamînd doctrina dictatorială fascistă chiar din momentul în care, prin 1923, se încerca difuziunea ei, via Italia, în rîndurile opiniei publice românești, așa cum s-a relevat deja⁴⁸.

⁴³ Este vorba de M. T. Dimitriu, *Catehismul credinciosului luptător național-creștin*, Tip. „Modernă”, Constanța, 1937 /58 pp./ (În cuprinsul broșurii se motivează doctrina național-creștină, specificîndu-se că „În județul Constanța — ca și în toată Dobrogea —, masa românească a populației se găsește împetrăită cu tot felul de minorități”; este inserată și o scrisoare a lui A. C. Cuza, trimisă din Iași, la 15 august 1937, sînt publicate cele 10 porunci ale „luptătorului național-creștin” și diverse cîntece lăncierești); același autor mai publică și *Plugusorul românesc creștin*, Ediția a III-a, revăzută, Artele Grafice „Albania”, Constanța, 1936 /2 foi/.

⁴⁴ „Țara Noastră”, XVI, nr. 1495, 5 noiembrie 1937, p. 5. Sediul organizației național-creștine se afla în str. General Cernat nr. 6 bis.

⁴⁵ M. Fătu, I. Spălățelu, *Garda de Fier — organizație teroristă de tip fascist*, ediția a II-a, revăzută și adăugită, Editura politică, București, 1980, p. 129.

⁴⁶ Cîteva date privind activitatea de extremă dreaptă (*Garda de Fier*) în județul Tulcea — și riposta din partea forțelor democratice, antifasciste —, la Gh. Dumitrașcu, *Organizațiile județene Tulcea și Constanța ale Partidului Țărănist Radical*, în *Comunicări de istorie a Dobrogei*, 2, M.I.N.A., Constanța, 1983, pp. 301—302.

⁴⁷ Despre aceeași activitate, în județul Constanța, în Gh. Dumitrașcu, I. Lungu, op. cit., p. 96; Gh. Dumitrașcu, I. Bitoleanu, *Lupta oamenilor muncii împotriva exploatării capitaliste, a dictaturii regale și a pericolului fascist (1938—1940)*, în *Momente din mișcarea comunistă...*, p. 133; vezi și A. Rădulescu, I. Bitoleanu, *Istoria românilor dintre Dunăre și Mare. Dobrogea*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1979, p. 338.

⁴⁸ Pe larg despre demascarea pericolului fascist și blamarea activității Gărzii de Fier în județul Constanța, așa cum sînt consemnate în paginile presei locale, în St. Lascu, *Mărturii istorice privind contribuția dobrogenilor la rezistența națională antifascistă și antihitleristă*, în *Revista muzeelor și monumentelor. Muzeu*, XXII, nr. 5, 1985, pp. 41—49; Idem, *Atitudini antifasciste constănțene*, în *Tomis*, XX, nr. 8 (186), 1985, p. 11.

Începuturile mișcării fasciste în județul Constanța datează din anul 1933⁴⁹, acțiunile propagandistice fiind susținute de studentul Ion Carătănase (originar din Hirșova)⁵⁰ în satele din plasa Hirșova — precum Cișla, Dulgherul, Gîrlieciu, Sarai, Ciobanu, Ghindărești; bazat pe aderenții proaspeți recrutați (legionari recrutori veniseră din Galați, Brăila și București), I. Carătănase organizează, o manifestare la Hirșova, la 14 mai, la care participă și Ion Z. Codreanu. „De aici, această organizație s-a întins în tot județul, ajungînd repede la o dezvoltare destul de mare”⁵¹ conchid în rapoartele lor organele de urmărire ale statului, care, în repetate rînduri, trimit în fața tribunalului elementele legionare, pentru că, „cu ocazia acestor propagande prin județ, diferiți legionari purtînd svastica și uniforma gărzii ultragiază pe jandarmii ce vroiau să-i identifice”⁵². Datorită dezordinilor ce le provoacă în timpul campaniei electorale din noiembrie 1933⁵³, a injuriilor aduse pri-

⁴⁹ Arhivele Statului Constanța, *Fond Parchetul general al Curții de Apel Constanța*, dos. 4/1934, f. 11—13; vezi și G. Chirea, *Începuturile noastre*, în „Birursorii”, I, nr. 5, 8 decembrie 1940, p. 3. Presa constănțeană a blamat, încă de la început, prima manifestare publică a Gărzii de Fier în Dobrogea, la Hirșova; astfel, într-un articol, se arăta: „tîhna și pacea de atîtea ori seculare s-au văzut adînc turburate mai alaltăieri, cînd au apărut pe ulițele modestului tîrg „gardistii de fier” ai d-lui Corneliu Zelea Codreanu, tînărul „Mesia” ale cărui vise zice-se c-ar fi foarte des vizitate de stafia lui Manciu”; ca urmare a intervenției jandarmilor, însă, manifestația proiectată este întreruptă: „Curînd, gardistii de fier plecau din Hirșova, legănați de zmuciturile autobuzului care-i transporta (...) Așa s-a sfîrșit prima expediție pe pămîntul Dobrogei românești a gardistilor de fier hipnotizați de isprăvile frumosului Adolf”. În continuare, este exprimată totala dezavuare a acțiunilor extremei drepte, din partea opiniei publice românești: „înterează însă faptul în sine. D. Corneliu Zelea Codreanu vine și în Dobrogea, ca să ne învețe pe noi, să fim români. Îl asigurăm pe d. Corneliu Codreanu și pe toți prietenii d-sale că noi, locuitorii Dobrogei românești, indiferent de confesiunea noastră și de origine, n-avem nevoie de lecțiunile lor. Sîntem cel puțin tot pe atît de buni români ca și dinșii și pecetea românismului nostru ne este întipărită în suflet, sub forma credinței desăvîrșite în destinele Patriei și neamului. Românismul nostru, noi, dobrogenii, l-am dovedit cu prisosință pe vremea războiului — d. Corneliu Z. Codreanu era mititel pe atunci — și-l vom dovedi țării oricînd, dar crucea încîrligată a d-sale o refuzăm (...). Noi atît vă spunem: să ne lăsați în pace!” (Al. Demetriad, *Întîmplări din vechiul Carsium*, în „Dacia”, XX, nr. 44, 18 mai 1933, p. 1).

⁵⁰ *Loc. cit.*, f. 11. A fost conducătorul sadicilor criminali care l-au asasinat, la 16 iulie 1936, pe M. Stelescu, într-un mod bestial care a „zguduit profund opinia publică din România” (M. Fătu, I. Spălățelu, *op. cit.*, p. 127): într-un articol din toamna lui 1940, se afirmă că I. Carătănase „e primul legionar din Dobrogea”, venit de la Galați, în 1933, în județul Constanța, recunoscîndu-se, totodată, că, în 1931, „Capitala număra doar 27 legionari cu toții” („Birursorii”, I, nr. 5, 8 decembrie 1940, p. 1).

⁵¹ Arhivele Statului Constanța *loc. cit.*, f. 12.

⁵² *Lcc. cit.*

⁵³ Cu acest prilej este împuscat mortal — într-o luptă cu gardienii de noapte — studentul (originar tot din Hirșova) Virgil Teodorescu: la înmormîntarea sa, în orasul natal, participă mai mulți fruntași legionari, între care C. Z. Codreanu, ing. V. Ionescu, I. Moța, S. Lecca, I. Z. Codreanu („Țara Noastră”, XII, nr. 463, 23 noiembrie 1933, p. 4); vezi și „Birursorii”, I, nr. 3, 24 noiembrie 1940, pp. 1—4); vezi și „Porunca vremii”, VI, nr. 885, 12 octombrie 1937, p. 6 (acum, generalul Gh. Cantacuzino-Grănicerul declară: „Din acest moment sînt alături de voi. De acum merg pînă la capăt pe această cale”).

mului-ministru, un număr de 18 persoane sînt arestate și trimise spre cercetare Cabinetului II instrucție : „În urmă însă inculpații făcînd apel, Camera de punere sub acuzare a dispus punerea în libertate a tuturor acestor inculpați⁵⁴, în afară de Ion Carătănase, care și actualmente e arestat (22 ianuarie 1934 — n.n.) (...). Cu această ocazie, ca încheiere ne exprimăm credința — ține să precizeze în raportul său, prim-procurorul Parchetului tribunalului —, că dacă instanțele de judecată, ar fi mai severe atît la deținerea în prevenție cu ocazia cercetărilor acestor fel de inculpați, cit și în aplicarea pedepselor fără a mai face dintr-o excesivă blîndețe și fără just motiv aplicarea art. 60 C.P., acest fel de delictе dacă nu s-ar stîrpi cu totul, dar în orice caz s-ar mai împuțina“⁵⁵. Timp de trei veri (1934, 1935 și 1936) centrul acțiunilor elementelor legionare locale îl reprezintă tabăra de odihnă (în fapt, instrucție militară și educație legionară) de la Carmen Sylva (Eforie Sud), situată la 500 m de stațiune, spre Farul Tuzla, a cărei activitate, în anumite perioade, era condusă personal de Corneliu Z. Codreanu : „În programul de lucru s-a introdus în anul acesta (1936 — n.n.) exerciții de tragere la țintă cu revolverul, în afară de obișnuitele șezători cu recitări, cîntece sau consfătuiri. Legionarii în tabără au purtat uniforma — cămașă verde, cravată neagră și centură cu diagonală“⁵⁶; din această tabără, elementele legionare se deplasează în comunele învecinate, cu autobuzul, pentru a-și desfășura activitatea demagogică — inaugurări de construcții, de fîntini, troițe, etc.; uneori, riposta forțelor demo-

⁵⁴ Între cei arestați erau ing. V. Ionescu (va candida, în decembrie 1937, pe lista Partidului „Totul Pentru Țară“, în județul Constanța), Ion Mihail, pr. Chivu Ștefan, I. Carătănase, M. Rîzescu, V. Teodorescu (Arhivele Statului Constanța, *loc. cit.*); în decembrie este din nou arestat un lot de legionari, în noaptea de 9 decembrie, între ei aflîndu-se și avocatul N. Șeitan, șeful legionarilor din județ pînă în 1941 („Țara noastră“, XII, nr. 480, 14 decembrie 1933, p. 4); acesta, în decembrie 1934, „fost conducător al desființatei gărzi de fier, a acționat în judecată pe ministrul de interne, prefectul județului, funcționari ai Poliției pentru că a fost ilegal arestat în noaptea de 9 decembrie 1933“, cerînd 1 milion lei despăgubire (Arhivele Statului Constanța, *loc. cit.*, dos., f. 80).

⁵⁵ *Loc. cit.* f. 13; vezi și Gh. Dumitrașcu, *Trei destine istorice și opinia publică constănțeană* (I. G. Duca, N. Titulescu, A. Călinescu), în Temis, III, nr. 10, 1968, p. 6. Culpabila „îngăduință față de legionari“ din partea autorităților, concomitent cu „reprimarea nu numai a mișcării comuniste, dar și a mișcării populare antifasciste, considerată „creație“ a comuniștilor“ (A. Rădulescu, I. Bitoleanu, *op. cit.*, p. 338), a fost blamată, în epocă, și de către presa muncitorească; astfel, organul central al P.S.D. relatea că la sfîrșitul lunii octombrie 1933, „un grup de tovarăși din organizația noastră de la Constanța a fost împiedicat de jandarmi, duminica aceasta, să facă propagandă în satul Canara (azi, Ovidiu), printre lucrătorii de la carierele de piatră de acolo. Manifestele tovarășilor noștri au fost confiscate. În același timp însă un grup de gardiști de fier au colindat județul, îmbrăcați în uniforme hitleriste. Gardiștii s-au dat și la brutalități. Totuși — precizează relatarea — nu au fost stînjeșiți de autorități. Mai trebuie un exemplu despre felul cum burghezia știe să-și protejeze sculele?“ (subl. n.) (Lumea Nouă“, XXVII, nr. 44, 29 octombrie 1933, p. 4).

⁵⁶ Arhivele Statului Constanța, *loc. cit.*, dos. 9/1936, f. 101; în 1937, tabăra legionară nu și-a mai reînceput activitatea (prevăzută pentru ziua de 15 iulie), la cererea lui C. Z. Codreanu, ca răspuns la măsura guvernului de a suspenda similara tabără de muncă de la Cîmpina (G. Chirea, *op. cit.*).

cratice, antifasciste, cu care sînt întîmpinați de locuitorii satelor, ia forma unor ciocniri fizice directe, mai ales cînd în fruntea sătenilor se aflau tinerii național-tărăniști constănțeni (mulți dintre ei, în fapt membrii ai U.T.C., ce activau pentru promovarea idealurilor sociale și politice ale clasei muncitoare, sub paravanul calității de membri ai unui partid burhez)⁵⁷. În anii 1936—1937, elementelor legionare din județ, în fruntea cărora se afla avocatul N. Seitan, li s-au intentat cîteva zeci de procese (66 în perioada 1933—1936), 21 dintre ele soldîndu-se cu condamnări de la 15 zile pînă la 3 ani închisoare; achitările au fost făcute pentru port ilegal de uniformă (cămășile verzi, centuri sau insigne), înseși organele de stat recunoscînd, însă, că „în ceea ce privește însă mișcarea de dreapta ei sînt (judecătorii — n.n.) mult mai indulgenți și porniți spre blîndețe”⁵⁸. În alegerile parlamentare din decembrie 1937, lista Partidului „Totul pentru țară” a întrunit, la Constanța, pentru Camera Deputaților, un număr de 6 917 voturi, reprezentînd a treia forță politică a momentului — după național-liberalii (19 196 voturi și național-tărăniști (12 094)⁵⁹.

În timpul dictaturii regale, organele de urmărire ale statului supraveghează îndeaproape pe aderenții desființatei (încă o dată) Gărzi de Fier, operează mai multe arestări în rîndurile acelor care încercau să

⁵⁷ Despre înfruntări între forțele antifasciste și legionari, vezi St. Lascu, *Mărturie istorice...* p. 46. Sugestiv este relatată în memoriile sale, o întîlnire cu „eroii gardiști”, de către un participant activ la luptele antifasciștilor constănțeni, muncitorul cu stagiu de partid din ilegalitate Gh. Dincă: „Îmi amintesc, tot așa, de o încăierare cu legionarii la Eforie, unde ei aveau o tabără mare, puternic organizată, cu legionari veniți din toată țara, lucrînd să construiască acolo o casă a „Gărzii de fier”, care, în mod simbolic, trebuia să fie ridicată numai de legionari și numai cu materiale donate de legionari.

Deși știam că Eforie este un adevărat viespar fascist, totuși, într-o duminică, pe traseul Constanța — Mangalia — Negru Vodă n-am ezitat să punem în program și o „întîlnire” cu tineretul din acea localitate, făcînd afișaj și mobilizări din vreme. Știam din capul locului că aici ne vom încăiera în mod inevitabil cu legionarii aflați în tabără, așa încît, în ziua aceea, am luat în autobuz tineri dintre cei mai hotărîți, cei mai mulți muncitori în port, cu rîngi de fier și ciomag, puse la picioare, pentru orice eventualitate.

Și aici, legionarii, după ce au încercat să ne alunge, văzînd că nu ne pot speria și că avem arme bune pentru spinarea lor, n-au cutezat să treacă la încăierare. După ce ne-au privit cum coboram din autobuz liniștiți și hotărîți, siguri pe noi înșine și gata pentru orice ar fi să fie, s-au ținut de o parte, deși erau mai numeroși decît noi, iar după scurt timp s-au făcut nevăzuți, pe cînd noi ne-am continuat nestingheriți treaba pentru care venisem. La aceste confruntări nu au lipsit: Victor Dușa, Mircea Brătucu, Virgil Teodorescu (apreciatul poet de astăzi, originar din Cobadin — n.n.) și alți intelectuali” (Gh. Dincă, *Amintiri*, Mss., pp. 71—72, în *Depozitul...*, inv. 1307).

⁵⁸ Arhivele Statului Constanța, *loc. cit.*

⁵⁹ „Universul”, 54, nr. 353, 23 decembrie 1937, p. 6. Și cu prilejul acestor alegeri parlamentare, în timpul desfășurării campaniei electorale, elementele legionare din județ s-au dat la acte turbulente, au proferat injurii și amenințări; datorită manifestărilor huliganilor, la 20 decembrie este arestat, de către jandarmi, legionarul (originar din comuna Băneasa) Bănică Dobre, „reclamat de mai mulți fruntași politici din alte partide, că s-ar da la ingerințe electorale și amenințări cu moartea” (cîteva zile mai tîrziu, însă, este pus în libertate) („Curentul”, X, nr. 3.555, 22 decembrie 1937, p. 8).

revitalizeze vechile cuiburi sau să creeze altele, confiscă manifeste violente îndreptate împotriva primului-ministru Ar. Călinescu, identifică mai multe cuiburi gardiste, ai căror membri sînt inculpați, în general, la pedepse ușoare, sau chiar achitați⁶⁰. Între 6 septembrie 1940 și 21—23 ianuarie 1941, cînd mișcarea legionară activează iarăși legal — aflîndu-se și la conducerea guvernului, perioadă cînd își arată încă o dată chipul destabilizator și criminal al acțiunilor sale —, organizația din Constanța întreprinde o serie de măsuri care, însă, nu-i pot spori popularitatea și ascendența în rîndul locuitorilor; semnificativ este faptul, din această perspectivă, că fruntașii ei⁶¹ nu au putut organiza — din lipsa unei mase de aderenți — nici o întrunire importantă, așa cum presa vremii consemna pentru alte zone din țară⁶²; chiar și atunci cînd, în decembrie 1940, Horia Sima inspectează organizația, singura manifestare mai de amploare a acesteia o va reprezenta o ședință la care participă șefii de cuiburi din județ, urmată de o vizită rapidă, în aceeași zi, în satele din plasa Cogealac, unde se aflau refugiații din Cadrilater, care se confruntau cu mari probleme social-economice — sperîndu-se, deci, a fi mai ușor captați⁶³.

Ca și în restul țării, elementele legionare s-au dedat, în răstimpul amintit, la acțiuni ilegale, abuzive, la acte de maltratare fizică⁶⁴, fără a

⁶⁰ Gh. Dumitrașcu, I. Bitoleanu, *op. cit.*; Arhivele Statului Constanța, *op. cit.*, dos. 26/1940—1941, f. 82, 91, 124, 148, 160, 163, 174.

⁶¹ Este vorba de avocatul N. Șeitan, întors, în septembrie 1940, din Germania, „după o lipsă de aproape doi ani“ („Curentul“, XIII, nr. 4.530, 21 septembrie 1940, p. 4), numit prefect, dar numai pentru cîva timp, căci este înlocuit de avocatul D. Predescu, datorită faptului, relatează martorul ocular al evenimentelor care a fost V. Dușa, că era un „element ponderat“ (V. Dușa, *loc. cit.*, f. 82); de Puiu Traian, primarul orașului Constanța, Eugen Theodorescu, șeful Regionalei a V-a, Nicu Bujin, șeful organizației din oraș, Gh. Stoia, șeful organizației județene („Biruiitorii“, I, nr. 2, 17 noiembrie 1940, p. 3); în primele zile ale lunii septembrie, ca șef al organizației județene opare D. Predescu (vezi „Răsăritul“, II, nr. 92, 16 septembrie 1940, p. 2; „Buna Vestire“, Seria a II-a, IV, nr. 10, 19 septembrie 1940, p. 2).

⁶² Foarte puținele manifestări publice, consemnate în presa vremii (pentru alte județe sau zone ale țării ele sînt mai numeroase) se referă la vizita de o zi, în decembrie, a lui H. Sima, la ceremonii religioase (Ibid., nr. 9, 18 septembrie 1940, p. 3), la inaugurarea de cantine de către „Ajutorul legionar („Biruiitorii“, I, nr. 2, 17 noiembrie 1940, p. 3).

⁶³ Ibid., nr. 7, 25 decembrie 1940, p. 1. Casa verde a legionarilor constănțeni s-a aflat în str. Călărași nr. 22.

⁶⁴ Deși în rapoartele-sinteză, întocmite de organele de stat pe baza pîngerilor formulate după înfrîngerea rebeliunii, nu apare nici un caz de omor, totuși, în septembrie 1940, elemente legionare l-au asasinat în plină stradă pe comunistul Ilie (Ștefan) Doncev, cunoscut de asasinii pentru activitatea revoluționară desfășurată (V. Dușa, *Amintiri. Din activitatea Regionalei Dobrogea a P.C.R. în timpul celui de-al doilea război mondial*, Mss., f. 4, în *Depozitul Secției...*, inv. 1420). De asemenea, din documentele inserate în volumul *Pe marginea prăpastiei*, apărut în 1941, rezultă bestialitățile comise de elementele legionare din Hirșova în perioada 13—19 ianuarie: ținutirea mai multor cetățeni la stîlpul infamiei, maltratarea gravă a lor — unul dintre ei, comerciantul Alex. Spiegel din Constanța, încetînd din viață din cauza suferințelor (apud I. Scurtu (coord.), *Istoria României între anii 1918—1944. Culegere de documente*, Editura didactică și pedagogică, București, 1982, pp. 357—358).

avea loc, însă, excese de masă, tocmai datorită lipsei de aderență din partea locuitorilor, a atitudinii acestora funciarmente antifasciste. Rapoartele-sinteză, întocmite ulterior pe baza declarațiilor martorilor, consemnează că este vorba de 3 maltratări în orașul Constanța, de 4 maltratări în localități din județ, de 4 cazuri de însușire abuzivă de bunuri (obiecte casnice, mașină de tricotat, automobile), de 6 vânzări forțate la Constanța și una la Cernavodă, de 3 acaparări ilegale de imobile (inclusiv a unui magazin și a sălii de spectacole „Tranulis“), de 15 sechestrări de persoane în Constanța (toate maltratate) și 17 în județ⁶⁵.

După înăbușirea rebeliunii legionare, din 21—23 ianuarie, mai multe elemente din Constanța fug din țară, cu ajutorul hitlerist, iar celor rămase li se intentează procese sau sînt internate în lagăre; în anii 1941—1943, organele de siguranță ale statului supraveghează îndeaproape pe „cele cîteva elemente care mai trăiesc cu speranța în reînvierea fostului regim (și care) au atitudine mai mult pasivă în ultimul timp, (ele) sînt bine identificate de siguranța locală și ținute sub supraveghere“⁶⁶; în timpul războiului, atunci cînd sînt depistate încercări de organizare a elementelor legionare rămase în libertate și racolare a unor prozeliti, organele de stat intervin prompt, arestează și trimit în

⁶⁵ Între cei sechestrați s-au aflat și cinci cunoscuți constănțeni de origine greacă — bogații comercianți Cristu Frangopol, Andrei Cochino, Iancu Vasiliu, Mihai Cochino și dr. Aristide Caratzals (vechi militant al mișcării socialiste), reținuți cu forța din 25 pînă în 27 noiembrie, într-o vilă la Eforie, cînd au fost readuși acasă prin dispoziția prefectului D. Predescu; ulterior, au declarat că „li s-a spus că au fost sechestrați pentru a determina prin aceasta guvernul grec a elibera românii macedonenii arestați în Grecia“ (Arhivele Statului Constanța, *loc. cit.*, f. 100). Această sechestrare a fost blamată în Consiliul de Miniștri de către generalul I. Antonescu (*Pe marginea prăpastiei*, vol. I, București, 1942, p. 191-192). Poliția legionară (condusă de avocatul N. Bîrzan) înființează, în localul unei școli profesionale din cartierul Anadachioi, un lagăr, unde sînt internați, prin Decizie ministerială din 18 decembrie 1940, un număr de 28 comuniști (cu fișă la Siguranță) din Constanța și 6 din Tulcea; de asemenea, este internat și B. Krakner, directorul Băncii Comerciale; după cîva timp, din dispoziția prefectului D. Predescu, 17 persoane sînt eliberate (*loc. cit.*, f. 43) (V. Dușa, *loc. cit.*, f. 61). (vezi și S. Tavitian, *Mărturii peste timp*, Editura politică, București, 1982, pp. 69, 119).

⁶⁶ Arhivele Statului Constanța, *loc. cit.*, dos. 49/1942, f. 110. La Constanța, evenimentele din 21—23 ianuarie 1941 nu au luat o turnură tragică, datorită intervenției energice a armatei, respectiv a generalului Hugo Schwabb, comandantul Diviziei 9 Infanterie; inițial, coloanele de legionari s-au îndreptat spre Piața Ovidiu, unde își aveau sediul Primăria și Prefectura (mutată aici după cutremurul din noiembrie 1940), clădire care era înconjurată de armată; noul prefect, generalul amintit, i-a arătat fostului prefect legionar D. Predescu Decretul regal de numire a sa „și l-a invitat să părăsească clădirea. Acesta a vociferat ceva, după care a ieșit. Tipetele legionarilor, masați mii în Piața Ovidiu, au încetat și, încet, încet, s-au risipit și s-au dus pe acasă“ (V. Dușa, *Amintiri și reflecții...*, f. 87). În urma rebeliunii din ianuarie 1941, „dispărînd din țară capii mișcării legionare din Constanța, Ștefan Nicolae, Puiu Traian, Eugen Teodorescu, Bujin Ion, Dumitru Predescu și alții, organizația județeană Constanța a pierdut legătura cu centrul și a intrat într-o perioadă de inactivitate. La aceasta au contribuit arestările și condamnările ulterioare executate de organele polițienesci și justiția militară“ (Arhivele Statului Constanța, *loc. cit.*, dos. 48/1942, f. 113).

judecată câteva zeci de astfel de elemente, instanța condamnându-le la numeroși ani de închisoare ⁶⁷.

Din cele două mari partide burgheze — Partidul Național-Liberal și Partidul Național-Țărănesc — s-au desprins de-a lungul anilor, în răstimpul interbelic, mai multe *fracțiuni dizidente*.

La Constanța, o prezență remarcată a avut *PARTIDUL NAȚIONAL-LIBERAL* (GH. I. BRĂTIANU), înființat în vara anului 1930. Aici s-a desfășurat, la 29 iunie, „prima mare adunare din țară, cu care d-l Gheorghe Brătianu și-a început șirul (...) reuniunilor politice“ ⁶⁸. Potrivit relatărilor presei, „simpla întrunire care fusese convocată de d. Istrate Micescu, a luat proporțiile“ unei adunări la care au participat peste 3 000 de cetățeni veniți din toate județele dobrogene ⁶⁹. În cuvîntarea sa, Gh. I. Brătianu face apel la trecutul istoric al Dobrogei și la personalitatea bunicului său, I. C. Brătianu, spre a valida în fața cetățenilor justetea actului său politic: „Am ținut să încep seria întrunirilor noastre în principalele centre ale țării și în orașul Dvs., de care se leagă o amintire care astfel capătă valoarea unui simbol: aici a venit mai bine de-o jumătate de veac, bunicul meu Ion Brătianu“, însoțindu-l pe Rege, după ce a revenit Dobrogea la țară; „astăzi, pe aceleași meleaguri, venim să afirmăm cu neînfrîntă hotărîre voința partidului național liberal, de a sta și acum ca altădată, cu credință și nestrămutat devotament în jurul regelui, icoana vie a statului nostru și cheazășia propășirii și a prosperității viitoare. Încă din întîile ceasuri ale noii domnii, am simțit că eram în tradiția profund monarhică a marilor noștri conducători, nu ridicîndu-mă împotriva vremilor și nevoilor țării, ci rămînînd credincios spiritului ce a așezat în clipele hotărîtoare ale istoriei României moderne pe Ion Brătianu lîngă întemeietorul dinastiei și pe fiul său în sfatul regelui întregitor de neam“ ⁷⁰. Alături de Gh. I. Brătianu, la această primă întrunire georgistă din țară au mai luat cuvîntul și partizanii locali, în frunte cu Virgil Andronescu și Ioan N. Roman ⁷¹.

⁶⁷ La 31 ianuarie 1942, sînt arestați mai mulți legionari care se întruneau clandestin; judecați rapid, din cei 23 de acuzați 9 sînt achitați, șeful lor condamnat la 25 ani închisoare, iar restul de la 3 la 15 ani închisoare (*loc. cit.*, f. 136). Alte arestări au avut loc la 12 iunie 1943 (*loc. cit.*, dos. 66/1943, f. 12), după cum, la 5 decembrie 1942, au fost trimiși în lagăr un număr de 27 legionari din Constanța, „ridicați pe baza ordinelor superioare“ (*loc. cit.*, dos. 65/1943, f. 209).

⁶⁸ „Mișcarea liberală“, I, nr. 1, 21 august 1930, p. 4.

⁶⁹ „Curentul“, III, nr. 875, 1 iulie 1930, p. 4 (din 1928, cunoscutul avocat bucureștean Istrate Micescu prezida organizația dizidentă național-liberală constănțeană, condusă de fostul primar Virgil Andronescu).

⁷⁰ „Mișcarea liberală“, I, nr. 1, 21 august 1930, p. 4.

⁷¹ Despre acesta, vezi St. Lascu, *Ioan N. Roman (1866—1931)*, în *Comunicări de istorie a Dobrogei*, 1, M.I.N.A., Constanța, 1980, pp. 159—186.

Influența adeptilor constănțeni ai lui Gh. I. Brătianu — grupați în jurul lui V. Andronescu⁷², pentru ca din 1935, după moartea acestuia, șefia să revină lui M. Sturza — va fi sensibil apreciabilă numai în municipiul Constanța⁷³, în rîndurile comercianților și a micii bur-

⁷² Despre acesta, vezi succinte date în A. Rădulescu, S. Lascu, P. Hașotti, *Ghid de oraș. Constanța*, Editura Sport-Turism, București, 1985, pp. 33, 38, 128, 161. Încă din momentul trîmterii la Constanța a lui Vasile P. Sassu, pentru revitalizarea organizației, în 1925, șeful „en titre” al liberalilor constănțeni s-a opus acestuia, sfîrșind prin a crea, în 1928, cînd este exclus din organizație, o dizidență pe care o pune sub președinția lui I. Micescu. În 1927, el face să apară un „ziar politic național-liberal”, numit „Viitorul Constanței”, scris aproape în întregime de bătrînul luptător liberal (și de profesorul Gr. Roșu, directorul efemerei gazete), care milita pentru un „liberalism curat” (vezi manifestul intitulat *Se face ziua!*, publicat în „Viitorul Constanței”, I, nr. 14, 5 decembrie 1927, p. 1). Oficial, I. Micescu este șeful georgiștilor constănțeni pînă în anul 1933, cînd este numit V. Andronescu; în 1934, din Comitetul executiv local mai făceau parte Paul Dobrescu și I. G. Popa (vicepreședinți), Anton St. Anton, Dem. Abagiu și Gh. Panaiteșcu (secretari), St. Stănescu (secretar general) („Mișcarea Constanței”, I, nr. 17, 18 noiembrie 1934, p. 1).

⁷³ Deși materialul de față nu își propune o evaluare comparativă a rolului și influenței organizațiilor politice în viața publică constănțeană, totuși, pentru o imagine cît mai fidelă a prezenței lor organizatorice, o prezentare a rezultatelor consultului electoral poate fi utilă. La alegerile din noiembrie 1919 — P.N.L., 23181 voturi, Liga poporului — 15288, Liberalii dizidenți (I. N. Roman) — 7302, Partidul conservator-progresist — 1114; la alegerile din mai 1920 — Partidul poporului, 52686 voturi, Partidul conservator-progresist (împreună cu o grupare independentă) — 10939, Partidul socialist — 10687, P.N.L. — 9866, Partidul țărănist — 8652, Gruparea naționalistă M. E. Cutava (acesta intitulîndu-se, încă de atunci, „Vulturul Dobrogei”) — 1819, Gruparea Căp. Al. Șteflea (fost averescan) — 507; la alegerile din mai 1926 — Partidul poporului — 12984 voturi, Blocul opoziției (dominat de țărăniști) — 13524, P.N.L. — 3719, L.A.N.C. — 339, B.M.T. — 294; la alegerile din decembrie 1928 — P.N.T. — 24085 voturi, P.N.L. — 6113, Partidul poporului — 1485, Partidul țărănesc (dr. N. Lupu) — 1304, Liberalii dizidenți (V. Andronescu) — 1376, B.M.T. — 335, L.A.N.C. — 167; la alegerile comunale din martie 1930 (la Constanța) — P.N.T. — 2257 voturi, P.N.L. — 1824, Liberalii dizidenți (V. Andronescu) — 974 (deci, dacă liberalii ar fi acționat unitar, ar fi înfrînt guvernul), B.M.T. — 353; la alegerile din iunie 1931 — Uniunea Națională, 21179 voturi, P.N.T. — 8610, Partidul poporului — 1938, P.N.L. (Gh. I. Brătianu) — 4183, B.M.T. — 1251, Partidul țărănist (dr. N. Lupu) — 549; la alegerile din iulie 1932 — P.N.T. — 17660 voturi, P.N.L. — 10496, P.N.L. (Brătianu) — 5911, Partidul național-agrar — 2707, Partidul poporului — 456, Partidul țărănesc (dr. N. Lupu) — 1513, P.S.D. — 413; la alegerile din iulie 1927 — P.N.L. — 19898 voturi, P.N.T. — 9468, Partidul poporului — 1378, L.A.N.C. — 419, B.M.T. — 407; la alegerile din decembrie 1933 — P.N.L. — 21124 de voturi, P.N.T. — 7398, Partidul țărănesc (dr. N. Lupu) — 4007, P.N.L. (Brătianu) — 3133, Uniunea agrară — 1859, Partidul național agrar — 1688, Blocul cetățenesc (dr. Forțu) — 803, L.A.N.C. — 611, Partidul țărănist-radical — 394, P.S.D. — 239, Partidul poporului — 223; la alegerile municipale din aprilie 1937 — P.N.L. — 3783 voturi (respectiv, 11 consilieri), P.N.T. — 2318 (7 consilieri), Frontul românesc — 1178, Partidul național-creștin — 598, P.N.L. (Brătianu) — 541 voturi (doar atîtea, căci murind V. Andronescu, se răspîndise și clientela politică tradițională); la alegerile județene, desfășurate concomitent cu cele municipale — P.N.L. — 15197 voturi, P.N.T. — 9588, Frontul românesc — 4970, Partidul național-creștin — 4489, P.N.L. (Brătianu) — 1534, Partidul agrar — 1912; în sfîrșit, la alegerile din decembrie 1937 — P.N.L. — 19196 voturi, P.N.T. — 12064, Partidul „Totul pentru țară” — 6917, Partidul național-creștin — 2775, P.N.L. (Brătianu) — 1538, Partidul agrar — 942, Partidul radical-țărănesc — 513, Frontul muncii — 217, Partidul german — 190 voturi.

ghezii ce se simțeau datoare fostului primar Andronescu, care făcuse, în această calitate, eforturi vizibile și notabile de sprijinire a propășirii lor economice. Georgiștii constănțeni își vor împărți județul pe sectoare, vor edita — sporadic — și un organ de presă numit „Mișcarea Constanței” (1934—1935), vor elibera — ca și celelalte organizații — cărți de membri ai partidului⁷⁴, dar congresele lor anuale vor fi — așa cum remarcă presa locală — „simple întruniri publice”⁷⁵. La 29 iunie 1935, Gh. I. Brătianu mai participă la o întrunire a adeptilor săi dobrogeni ce a avut loc la Constanța, prilej cu care V. Andronescu spune în discursul său : „să jurăm aci cu toții, că vom merge la orice luptă ne veți chema ca să curățăm buruienile veninoase ce au înăbușit viața socială a țării noastre, înlăturînd cu stigmatizare definitivă pe vânzătorii și traficanții ce au instalat tarabele de jaf și corupție în bisericile cu credințe politice, numite partide”⁷⁶. Deși va desășura o propagandă susținută⁷⁷ ce încorporează, invariabil, ideea necesității reinvierii liberalismului adevărat⁷⁸ — pe care o putea realiza în practică doar Gh. I. Brătianu⁷⁹ —, Virgil Andronescu nu va izbuti să-și lăr-

⁷⁴ Vezi *Partidul Național Liberal de sub președinția D-lui Gheorghe I. Brătianu. Sectorul Mangalia. CARTE DE MEMBRU eliberată D-lui...*, Tip. „Dobrogea jună”, Constanța, f.a. /1934/ (16 pp.) (sînt încorporate programul în 10 puncte al partidului și *Cîteva lămuriri* (pp.12—14) date de căp. I. Mladinovici, președintele organizațiilor comunale din plasa Mangalia).

⁷⁵ „Dobrogea jună”, XXXIII, nr. 68, 6 aprilie 1937, p. 1. Întrucît directorul acestui ziar era și el georgist (pînă în 1936), în coloanele sale vom găsi dese referiri la activitatea organizației județene, concomitent cu o extrem de virulentă campanie anti-sassistă (mai ales între anii 1928—1931).

⁷⁶ „Mișcarea Constanței”, II, nr. 13—14, 7 iulie 1935, p. 1 (relatarea menționează că 70 la sută din participanți erau din satele dobrogene).

⁷⁷ Sub auspiciile *Cercului de studii* al partidului, V. Andronescu publică conferința *Spre reînvierea liberalismului român*, Institutul de Arte Grafice al ziarului „Dobrogea jună”, Constanța, 1932 /34 pp./; de asemenea, el inserează, în 1935, în coloanele oficiosului „Mișcarea Constanței” fragmente traduse din scrierile unor teoreticieni liberali europeni.

⁷⁸ Toate articolele semnate de V. Andronescu, începînd cu anul 1927, sînt străbătute de această idee : sub titlul *Totuși liberalismul se va restaura*, el scrie, dovedind inapetență la suflul nou ce străbatea în viața politică burgheză din anii '30 : „Grăbiții vremurilor actuale, din care mulți au poposit de curînd în liberalism, abia chiar de și-au liniștit respirația de goana ce dădea să ajungă aici, s-au adunat în jurul tineretei de stegari ai nesocotinței și îndrăzneții” (se referă la o întrunire a tinerilor liberali, din așa-numita „grupare H”, la Oradea), concludînd că „Liberalismul în numele căruia s-ar voi să se spuie că se guvernează este crucificat” („Mișcarea Constanței”, I, nr. 7, 17 august 1934, p. 2).

⁷⁹ *Ibid.*, II, nr. 13—14, 7 iulie 1935, p. 1. V. Andronescu consideră că partidul condus de Gh. I. Brătianu este „Născut din necesitatea imperioasă a marcării tranziției liberalismului pe calea realităților vremii ; adunat odată cu nașterea prin chemarea tainică de recunoașterea unui nou potențial al ideilor liberale” ; el recunoaște, deci, necesitatea unei înnoiri doctrinare, considerînd-o, însă, ca un apanaj exclusiv : „Sîntem singurul partid cu legături ascunse și trainice în masa mulțimei, ce ne consideră — crede el — ca unica rezervă a zilelor de mîine” (*Ibid.*, nr. 15, 1 noiembrie 1934, p. 1). Amintitul șef al organizațiilor comunale din plasa Mangalia, scrie în broșura sa propagandistică, despre Gh. I. Brătianu : „El n-a cerut să guverneze. Nu cere, dar poporul îl silește (sic!) să vină, să ia comanda, să se ducă să ceară puterea, ca prin operele sale să dea dovadă că, prin el, Ion I. C. Brătianu nu e dispărut” (vezi *nota* 74).

gească cercul clientelei politice; mai mult, i se va reproșa în epoca, de către un fost adept, ziaristul Constantin N. Sarry, directorul-proprietar al celui mai răspândit jurnal din dreapta Dunării, „Dobrogea jună” — că „sporadicile noi achiziții, din punct de vedere politic aproape nule, nu pot nici pe departe compensa faptul că, timp de șase ani, nu s-a înregimentat în rindurile noastre un singur tânăr — nici unul! — din cele șase serii pe care le-au revărsat și în Constanța universitățile și academiile din țară”⁸⁰.

Reîntregirea organizației național-liberale constănțene a avut loc la 3 februarie 1938⁸¹, în cadrul unei „impunătoare și emoționante manifestații publice”, ea fiind ușurată „aici la Constanța — declara fostul șef al georgiștilor locali — cu cât nici dvs. și nici noi nu am dus niciodată o luptă dușmănoasă prin defăimări sau calomnii, care să lase urme de neșters”⁸².

Dintre dizidenții naționali-țărănești, în județul Constanța își vor crea organizații proprii dr. N. Lupu și Gr. Iunian. *PARTIDUL ȚĂRĂNESC* (dr. LUPU), înființat în februarie 1927⁸³, și-a creat în aceeași lună o organizație constănțeană, fruntașii acesteia — dr. I. Teodorescu, S. Abdulachim, S. Constantinescu și Fr. Sachetti (acesta va reveni, mai apoi, la național-țărăniști) — participând și la întrunirea din sala bucurășteană Piccadilly, la care dr. I. Teodorescu aduce adeziunea țărăniștilor constănțeni⁸⁴. Constituirea organizației ca atare are loc la 20 februarie, pentru ca la 15 martie să se desfășoare, la Cinema „Arena Grand”, o întrunire socotită „a treia izbândă a partidului țărănesc de la reconstituirea lui sub șefia d-lui dr. Lupu”⁸⁵. În cei șapte ani de existență, organizația lupistă a avut o reală popularitate, în decembrie 1933 fiind ales chiar, la Constanța și un deputat în persoana șefului (din aprilie acel an⁸⁶), dr. M. Isăcescu. În ianuarie 1931, se inaugurase și *Casa Partidului Țărănesc*, prilej cu care fruntașul local V. Bălan rostește un scurt discurs, în care arată că „pentru a cimenta mai bine obligațiile morale față de partidul țărănesc de sub șefia d-lui dr. N. Lupu, împreună cu ceilalți prieteni politici ne-am gândit să avem o casă unde să ne sfătuim asupra modului cum am putea să arătăm cât mai bine calea de urmat și tot în această casă cu mulți prieteni, să ne crească

⁸⁰ „Dobrogea jună”, XXXII, nr. 206—207, 19 septembrie 1936, p. 1. La 4 aprilie anul următor, are loc la Constanța o mare întrunire a georgiștilor dobrogeni, unde este prezent și Gh. I. Brătianu, care declară: „Dacă voiți să se strângă rindurile tineretului în jurul nostru, și constat cu bucurie prezența sa destul de numeroasă în această sală, dacă voiți să inspirăm încredere alegătorilor și țării, trebuie în primul rînd să arătăm încredere în noi înșine” („Curentul”, X, nr. 3.297, 6 aprilie 1937, p. 6).

⁸¹ „Dobrogea jună”, XXXV, nr. 27—28, 5 februarie 1938, p. 1.

⁸² „Viitorul”, XXX, nr. 9.023, 5 februarie 1938, p. 3.

⁸³ Vezi I. Scurtu, *Întemeierea și activitatea Partidului Țărănesc — dr. Lupu (1927—1934)*, în *Revista de istorie*, Tom. 29, nr. 5, 1976, p. 697.

⁸⁴ „Aurora”, VII, nr. 1.588, 21 februarie 1927, p. 2.

⁸⁵ *Ibid.*, nr. 1607, 16 martie 1927, p. 1.

⁸⁶ „Dacia”, XIX, nr. 43, 27 aprilie 1933, p. 1.

puterea pentru a ajunge scopul cel urmărit⁸⁷. În iunie 1933 are loc și un Congres al organizației județene, onorat de prezența dr. N. Lupu⁸⁸, pentru ca la 28 aprilie 1934 să se desfășoare ceremonia — la Constanța, căci la București actul fusese împlinit luna precedentă — a revenirii dr. N. Lupu în sinul P.N.T., respectiv a organizației locale constănțene⁸⁹.

Cît privește cealaltă grupare desprinsă de la național-tărăniști, în octombrie 1932, *PARTIDUL RADICAL-ȚĂRĂNESC (GR. IUNIAN)*, ea nu a avut în județul Constanța decît o prezență „palidă”⁹⁰, remarcîndu-se sporadic pe plan organizatoric și propagandistic. Intemeierea organizației locale are loc în toamna lui 1933⁹¹; este editată ocazional și o gazetă proprie (apare în 2 numere în 1933 și în 3 numere în 1937), „Glia”, Gr. Iunian este prezent în două rînduri la Constanța (invitat de forurile culturale, în calitate de conferențiar), dar succesul în rîndurile opiniei publice este minor. Conducerea organizației era asigurată de avocatul Aurel Vulpe (apreciat, totodată, ca un fin intelectual), printre fruntași numărîndu-se Oct. Banciu, Gh. Zoga, Th. Vlădescu, Abdulafit G. Isleam — persoane fără suprafață politică (cu excepția primului). În preajma alegerilor din decembrie 1937, propaganda iunianștilor constănțeni se intensifică oarecum, dar rezultatele consultului îi plasează tocmai pe locul al șaptelea⁹², cu doar 513 voturi, fiind mai bune, însă, decît în 1933 (atunci se obținuseră 394 voturi), dar rămî-nînd „derizorii”⁹³.

**BETRACHTUNGEN, DIE ORGANISATORISCHE ANWESENHEIT
DER BÜRGERLICHEN PARTEIN IM KREIS KONSTANTZA
(1918—1938), BETREFFEND (II)**

STOICA LASCU

Zusammenfassung

Im zweiten Teil dieses dokumentären Materials beschreibt der Verfasser, zusammengefasst, die organisatorische Anwesenheit der Nationaldemokratischen Partei, der Volkspartei, der Agrarliga und Agrarunion, der Rumänischen Front, der Nationalchristlichen Partei, der Partei „Alles für das Land“ (bzw. der rechts gerichteten Bewegung der Eisernen Garde), der Nationalliberalen Partei (Gh. I. Brătianu), der Bauernpartei (Dr. N. Lupu) und der Radikalen Bauernpartei (Gr. Iunian). Als wichtigstes dokumentäres Informationsmittel diente die Zeitpresse bzw. die Zeitschriften der Parteien von Konstantza, die Zentralveröffentlichungen und andere selbstständige Zeitungen —, aufgrund deren einige Aspekte unterstrichen wurden, wie z.B. die Gründungsjahre, Leiter, das Abrollen verschiedener lokaler Kundgebungen, die Beteligungen an nationalen Veranstaltungen, das Abrollen der Kongressarbeiten u.a.

⁸⁷ „Ziua”, VII, nr. 839, 17 ianuarie 1931, p. 1.

⁸⁸ „Dacia”, XX, nr. 56, 29 iunie 1933, p. 2.

⁸⁹ „Dreptatea”, VIII, nr. 984, 1 mai 1934, p. 3.

⁹⁰ Gh. Dumitrașcu, *Organizațiile județene Tulcea și Constanța ale Partidului Țărănist Radical*, în *Comunicări de istorie a Dobrogei*, 2, M.I.N.A., Constanța, 1983, p. 306.

⁹¹ Vezi „Glia”, I, nr. 1, 1 noiembrie 1933, p. 1.

⁹² „Universul”, 54, nr. 353, 23 decembrie 1937, p. 7.

⁹³ Gh. Dumitrașcu, *op. cit.*, p. 308.